

ӘОЖ 655

Ж.Ж. Пазылбеков

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: jake2030@mail.ru

Қазақстан жоғары оқу орындарындағы баспа ісі

Мақалада Қазақстан жоғары оқу орындарындағы баспа ісіндегі технологиялар және аймақтар бойынша орналасуы, баспалардың типтері мен кейбір кездесетін қиыншылықтары жайлы айтылған. Сандық басылымның ЖОО баспа ісіне әсері және кемшіліктері мен артықшылықтары талқыланған. Сонымен қатар, кітап басып шығарудағы ЖОО баспаларының ерекшеліктері қарастырылады.

Түйін сөздер: ЖОО баспа ісі, технология, сандық басылым.

Zh.Zh. Pazyzbekov

Publishing industry in institutions of higher education of Kazakhstan

The article considers the technology in the publishing industry and their location in regions and facing some difficulties in types of publishing houses. In the article were discussed impact of digital printing on publishing houses of institutions of higher education and superiority and disadvantages of digital printing, advantages of publishing houses of institutions of higher education in printing books.

Key words: publishing industry of institutions of higher education, technology, digital printing

Ж.Ж. Пазылбеков

Издательское дело в вузах Казахстана

В статье рассматриваются современные технологии издательского дела, расположение издательства в регионах страны, типы издательств, а также их некоторые проблемы. Изучены недостатки и преимущества цифровой печати, а также их влияние на вузовские издательства. Рассмотрены преимущества вузовских издательств в книгоиздании.

Ключевые слова: издательское дело вуза, технология, цифровая печать.

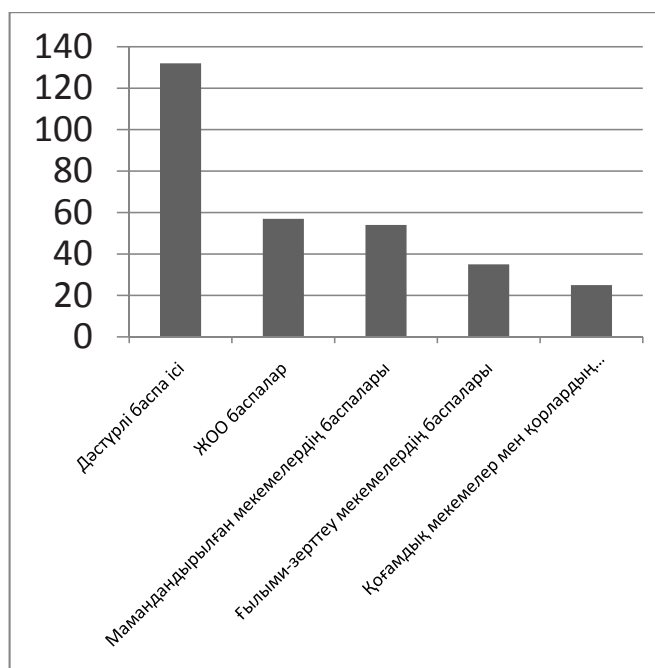
Қазіргі уақытқа дейін елімізде баспа және баспа ісімен айналысатын 1335-ке жуық ұйымдар тіркелген. Соның ішінде жоғары оқу орындарында 57 баспа орналасқан. ЖОО-дағы баспа: оқулық, оқу құралы, оқу-әдістемелік құрал, ғылыми кітаптармен журналдарды мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес және де оқу үрдісіне сай шығарушы құрылымдық мекеме болып табылады. ЖОО-дағы баспалардың басқа типті баспалардан ерекшелігі де осында. Баспа ісімен мемлекеттік басқару органдары, қоғамдық бірлестіктер, кәсіпорындар айналысады. Мемлекеттік және коммерциялық баспаханалардың түрлері ұқсас әдебиет шығару бәсекелестігі нәтижесінде, шағын баспаха-

налар жеңетіндерін көреміз. Себебі, мерзімдік өзгерістірге жылдам бейімделеді. Оның салдарынан баспахана қаржылай жақсарады. Баспаханың жұмысшылар саны шығарылатын басылымның нақты бағдарламасына және бағытталған бағытына, жұмыскерлердің квалификациясына, маркетинг жүйесінің ұйымдас-тыруылына және басқаға байланысты болады. Баспа ісінің концепциясы баспаханада болатын бүкіл процестерді заңды уақытымен рет-ретімен ұйымдасқан түрде жүргізілуі болып табылады.

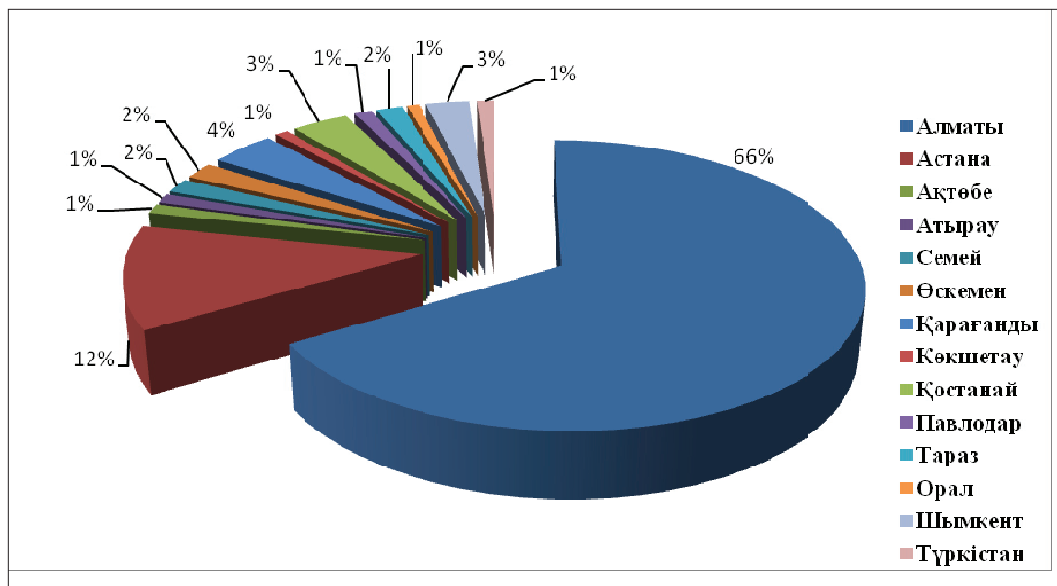
Баспа өндірісінің басым бөлігі Алматы қаласында орналасқан. Олардың саны – 242 баспа мен баспа ісімен айналысатын мекемелер (жал-

пы саннан алғанда – 66,1%). Басқа аймақтар бойынша баспа мен баспа ісімен айналысатын ұйымдар саны: Астана қ. – 43 (11,7 %), Қарағанды қ. – 15, Қостанай қ. – 13, Шымкент қ.

– 10, Қазақстанның басқа да ірі қалаларында 1-6 аралығын көрсетіп отыр. Бұл жерде негізгі белсенді баспалар Астана мен Алматы қалаларында шоғырланғанын көреміз [1].



1-диаграмма – Қазақстан баспаларының типтері (үлестік көрсеткіште)



2-диаграмма – Баспалардың орналасқан жері

Бұл ғасыр техниканың даму шыңына жеткен десе де болады, себебі қазіргі таңда кездесетін баспадағы құрал жабдықтар әр алуан түрлі. Жалпы полиграфиялық өндірісте жабдықтарды үшке бөлуге болады: басуға дейінгі, басу, басудан кейінгі жабдықтар болып. Соңғы жылдары полиграфияда кездесетін цифрлік жабдықтар дәстүрлі әдісті озып келе жатыр. Бұл цифрлік жабдық ЖОО баспа ісіне ең қолайлы зат. ЖОО орындарында кітаптар атауы көп болғанымен таралымы 50 мен 500 дана аралығында кездеседі, экономикалық тұрғыдан қарағанда мұндай таралымдар офсеттік басылымға пайдасыз цифрлік басылымға тиімді. Қазақстан Республикасындағы кітап палатасының 2013 жылғы статистикалық қорытындысына сүйенсек, бір кітаптың орташа таралымы 276,9 данаға тең яғни 2012 жылмен салыстырғанда көрсеткіш 81,1 данаға кем [1]. Бұл ЖОО баспалардың кітаптарды атаулығы жағынан көп, таралымы аз болғандықтан жалпы көрсеткішке әсер етіп отыр. Алматы қаласында орналасқан Қазақ университеті баспа үйін мысалға алсақ 2013 жылы атау санынан 397 кітап шығарып, атауы жағынан республикадағы бірінші орынды алып отыр. Мұндай жетістіктерге жету біріншіден ұйымдастыру жағы әсер етсе екіншіден цифрлік басылымның әсері. Әлем бойынша дәстүрлі әдіс офсетті басылым 29 пайызға сұранысқа ие болса ал цифрлік басылым 33 пайызға өсуде яғни өз алдына жеке типографиялар 85 пайыз цифрлік басылымды қолданса, баспалар 62 пайызды құрап отыр [2]. Бұл көрсеткіштер болашақта заман талабына сай цифрлік басылым толық қамтитынын көрсетіп отыр. Әлбетте цифрлік басылымдарда кездесетін қиыншылықтар да бар:

1. Түрлі-түсті басу кезінде түстердің реңі аздап болса да өзгеріп отырады.

2. Ауа райының және қойма температурасының өзгеруіне байланысты ылғалдылыққа әсер етіп басу сапасына кедергісін тигізеді.

3. Екі бетті басылым кезінде беттің дәлдігі аздап өзгеріп отырады.

4. Көп дана басу кезінде дәстүрлі офсеттік басылымнан экономикалық және жылдамдық тұрғысынан жол береді.

Цифрлік басылымның артықшылығына келсек:

1. Аз уақыт ішінде берілген тапсырысты орындау

2. Материалдарды үнемдеу, яғни дәстүрлі басылымда 5-6 пайызға дейін алғаш түпнұсқа алуға материалдар шығындалады

3. Өнімнің жоғарғы сапалығы

4. Сапаны тез ретке келтіру

5. Тапсырыстың бір дана сүйінші нұсқасын беру

6. Қате кеткен мәліметтерді тез арада ретке келтіру

7. Басылған тапсырыстарды сақтап кез келген уақытта данасын шығару

8. Адам саны және үрдістердің қысқаруы

9. Ыңғайлы, шағын көп өндірістік ауданды қажет етпейді

10. Экологиялық таза және өндірістік дауысы төмен

11. Бір уақытта жалғыз адам екі немесе үш цифрлі машинаны игеруі

Жоғарыда айтылған артықшылықтар болғанымен әлде де цифрлі машиналарды дәстүрлі басылымнан озу үшін құрастырушы инженерлер көп еңбек жасау керек. Осы себепті қазіргі таңда ЖОО баспалар болсын немесе басқа типті баспалар болсын цифрлік басылымды таңдауда.

ЖОО баспаға университет ішінен немесе сырттан тапсырыс келеді. Жалпы ЖОО орналасқан баспа университеттің өз полиграфиялық қажеттілігін қанағаттандыру керек. Университет ішіндегі баспалар мынадай полиграфиялық қызметтер көрсетуі мүмкін:

1. Оқу басылымдары: оқулық, оқу құралы, оқу-әдістемелік құрал, сөздік, хрестоматия, энциклопедия, электрондық оқу құралы т.б.

2. Ғылыми басылымдар: монография, хабаршы, конференция жинағы, журналдар.

3. Ақпараттық бланкалық жұмыстар: визитка, бағдарлама, буклет, шақыру билеті, бланк, үндеу парақшалары, афиша, жарнамалық хабарландыру қағаздары.

4. Басуға дейінгі жұмыстар: редакторлық қызмет, корректура, мәтінді теру және құрастыру, аударма ісі, безендіру жұмыстары, беттеу автормен кездесу және т.б.

ЖОО баспа ісінде құрал-жабдықтар немесе полиграфиялық материалдар сатып алу кезінде мемлекеттік сатып алу порталы арқылы өткізілетін тендерлік жүйеде кейбір қиыншылықтар кездеседі. Себебі техникалық сипаттаманы толық жазғанмен оның арзан және нашар сапада баламасы кездесіп кейбір жеке кәсіпкерлер нарықтағы бағадан төмен ұтып техникалық сипаттамасы стандартқа сәйкес келмей жатады. Осындай жағдайдан керекті затты өз уақытында сатып алу қиыншылығы туындайды. Жеке кәсіпкерлер мұндай жағдайда ұтып алынған заттан бас тартады да баспаның жоспары іске аспай қалады. Қиыншылықты жою үшін ҚР мемлекеттік

баспа ісі стандарттарын бір жүйеге келтіріп бекемдеу керек.

Баспа ісі мамандығын даярлау. Баспа ісіндегі білікті маман даярлау еліміздегі дамымай келе жатқан мамандықтың бірі. ҚР бойынша ЖОО дағы баспа ісінде, жылына 100 жуық мамандар даярланады. Бұл көрсеткіш 1335-ке жуық баспа ісімен айналысатын ұйымға толыққанды жеткіліксіз. Баспа ісі мамандығын даярлайтын ЖОО-лар [1]:

1. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ шамамен жылына – 25 түлек

2. Қаныш Сәтпаев атындағы ҚазҰТУ – 55 түлек

3. Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ – 10 түлек

4. Д. Серікбаев атындағы ШҚМУ – 10 түлек

Яғни, бұл көрсеткіш саны жағынан аз. Ал сапасы жағынан келсек баспа ісі мамандығын оқытатын ЖОО полиграфиялық өндірістің арасындағы байланыс нашар, себебі студент теория жағын оқығанымен практикасы артта қалып келеді. Болашақ маман өз жұмысын 1-курстан бастап танысып практикасымен теориясын қатар алып жүрсе сапалы білімге негіз болар еді.

Әдебиеттер

- 1 Қазақстан Республикасының кітап ісі: 2013 жылдың қорытындысы. Ақпараттық-сараптамалық баяндама. Қазақстан Республикасы Ұлттық мемлекеттік Кітап палатасы.
- 2 Технология изображений. – 2014 – №1 (73).
- 3 Омарова Б. Қазіргі полиграфиялық технологиялар: оқу құралы. – Алматы, 2005.

References

- 1 Kazakstan Respublikasynyn kitap isi: 2013 zhyldyn korytyndysy. Aqparattyk-saraptamalyk bajandama. Kazakstan Respublikasy Ulttyk memlekettik Kitap palatasy.
- 2 Tehnologija izobrazhenij. – 2014 – №1 (73).
- 3 Omarova B. Kazirgi poligrafijalyk tehnologijalar: oqu quraly. – Almaty, 2005.